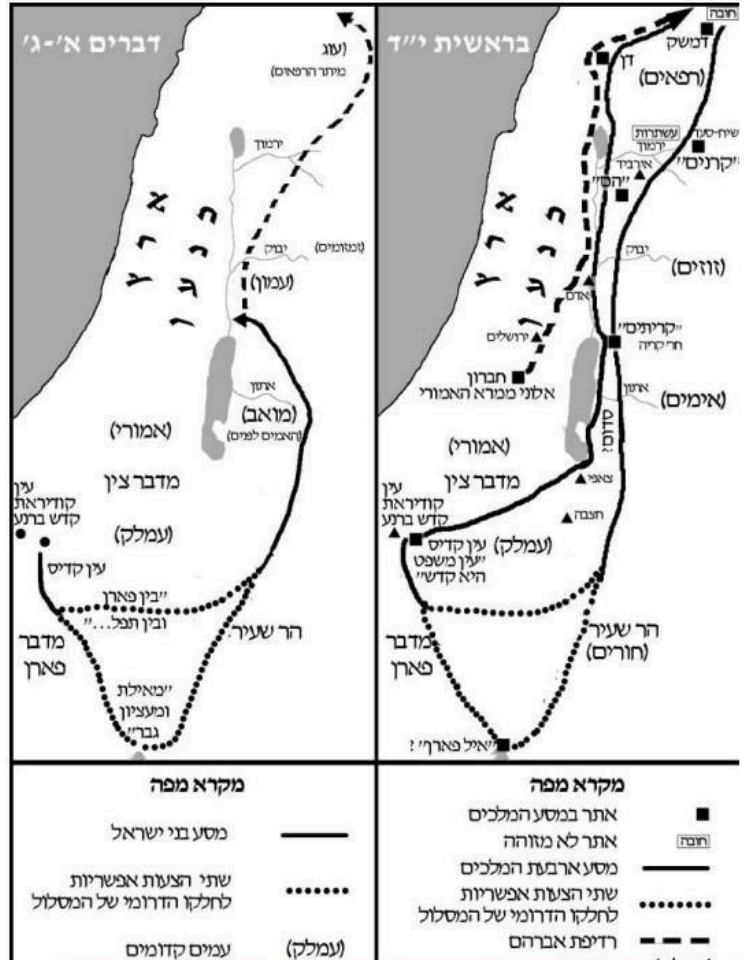

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

מה רצתה התורה ללמדנו בסיפור מלחמת אברהם והמלכים? בראשית י"ד

אלקנה שרלו elkansh@gmail.com

צילום המפות מתוך - "פרקי האבות",
הרב יואל בן-נון, תבונות, עמ' 60

אמור לי כיצד אתה מחלק את הסיפור – ואומר לך מה רצתה התורה ללמדנו בו...

חלוקה 1

רד"ק (בראשית י"ד):

ונכתב זה הסיפור בתורה להודיע יושר לבב אברהם עם הא-ל בוטח בו בכל לב, כי במעט אנשים רדף אחר ארבעה מלכים, להודיע כי ראוי לאדם למסור עצמו למקום סכנה להציל קרובו כמו שעשה אברהם אבינו.

אברהם כהנא (מקרא מפורש בראשית י"ד):

מלחמת אברהם עם ארבעת המלכים, הפרשה היא המנון לאברהם. כאן הוא מופיע בתואר בתור גיבור, נדיב בהתייחסותו אל המלכים השכנים, והוא רב את ריב החלש מיד העריץ. נפשו של אברהם מצויירת כאן בתכלית

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

המעלה והשלמות, ובייחוד בהתרחקות מלהנות מעושרם של אחרים.

1

חלוקה 2

הרב אלחנן סמט:

2 מחציות, 12 פסוקים כל מחצית. בעיה ופתרונה.

מחצית א, פסוקים א-י"ב: מלחמת תנופה וסדרת ניצחונות של קואליציית ארבעת המלכים.

מחצית ב, פסוקים י"ג-כ"ד: ניצחונו של אברהם על ארבעת המלכים והתוצאות של ניצחונו.

המחצית הראשונה שואפת לפסוק האחרון שבה - הבעיה של לוט; וכאן אברהם נכנס לסיפור ופותר אותה בתחילת המחצית השניה - נחלץ לקרוב משפחתו ומנצח. (אפשר לחלק כל מחצית לשני חלקים).

הדגש בשתי המחציות הוא על מלך סדום – "ויצא מלך סדום" – כאן וכאן באירוניה לועגת: יציאתו של מלך סדום (כאן למלחמה מול המלכים וכאן מול אברהם), רברבנותו ונפילתו המגוחכת, וזאת כאזהרה לבאות...

מי הדמות הכי חשובה בסיפור? מלך סדום. הוא הדמות הראשית הנלעגת, המבוקרת, הרברבן שיוצא למלחמה מטופשת וחסרת כל סיכוי. הוא זה שבא לקבל את פני אברהם והמילים הראשונות שיש לו לומר לאברהם זה "תן לי" ומבקש דבר שלא מגיע לו. בקיצור הדמות של מלך סדום וחבריו היא העומדת לדיון בשני חלקי הסיפור. כמובן שהסיפור הוא על אברהם. אברהם מופיע פה כניגוד של מלך סדום. מלך סדום הפסיד הפסד מביש לארבעת המלכים, אברהם ניצח את ארבעת המלכים. מלך סדום הפסיד את כל ממלכתו, אברהם נותן לו בנדיבות לב את כל הממלכה בחזרה. היחסים בין מלך סדום לאברהם הם בעצם שעומדים במרכז הסיפור. ומי נמצא ביניהם? לוט.

אז מה הסיפור הזה בעצם רוצה? הסיפור הזה הוא המשך של הסיפור על פרידת לוט מאברהם בפרק הקודם, והכנה לסיפור על חורבן של סדום וחברותיה בסיפור הבא. מה שמסופר פה זה מעין אות אזהרה ללוט ולמלך סדום מה עומד לקרות להם. הרבה פעמים אין הקב"ה מעניש אלא אם כן הוא מזהיר לפני כן. הרבה פעמים אנשים עוברים איזו פורענות, ניצלים ממנה כדי להגיע לפורענות הבאה שממנה הם כבר לא ינצלו. הסיפור שלנו זאת הפורענות הראשונה שנוחתת על סדום, שנובעת מטיפשות מרברבנות ממידות רעות ומושחתות, וזה אות מבשר לקראת הפורענות הסופית שתבוא על סדום כשתתגלה מלוא השחיתות של העיר הזאת בפרק י"ט. מה שהסיפור הזה רוצה זה לאותות אותות אזהרה לכל הגורמים ששייכים לנושא הזה. הסיפור הוא תוצאה של מה שקרה בפרידה מאברהם ולוט בפרק הקודם, וסיפור מבוא למה שיקרה בפרק הבא. זה ההקשר של הסיפור בתוך ספר בראשית.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

אין ספק שהסיפור בא ללמד גם על מידותיו של אברהם - על גבורתו, על נדיבותו, על דאגתו לקרוב משפחתו שסרח גם כשלא מגיע לקרוב הזה שיגנו עליו. אבל בעיקר הסיפור הזה קשור לשרשרת הסיפורים שבספר בראשית על אברהם, לוט וסדום.

2

(תמלול שיעור שהעביר הרב סמט באפרת, תשע"ה, נמצא ב-YouTube)

חלוקה 3

פרופ' יונתן גרוסמן:

הפרק נחלק לשלושה חלקים מרכזיים -

1. תיאור מסע הקרב של ארבעת המלכים בעבר הירדן המזרחי, א-ז
2. שביית לוט והצלתו בידי אברהם, ח-טז
3. מפגש אברהם עם מלך סדום ועם מלכי צדק, יז-כד.

א – משמעות התיאור המפורט של מסע המלכים בכיבושם את עבר הירדן המזרחי היא: אין מדובר בכרוניקה צבאית שבאה לשם דיווח לקוני על היסטוריית ארבעת המלכים, כי אם תיאור שיש בו הצדקה לזכותו של זרע אברהם על אזורי עבר הירדן המזרחי מצפון ועד דרום. דבר זה קשור גם בזיקה הספרותית שבין פרק י"ד לפרק הבא – "ברית בין הבתרים" – אשר בו מובטח אברהם לרשת את הארץ שמנהר פרת ועד לים התיכון.

ב - ייתכן שמגמת הסיכום של מספר הנלחמים "ארבעה מלכים את החמישה" היא להשרות תחושה של מלחמת עולם: תשעה מלכים מתגוששים בשדה קרב שאליו הגיעו מכל העולם כולו. למעשה בסופו של הסיפור ייזכר גם מלך עשירי - מלכי צדק מלך שלם. וכנגד מלכים אלו מוצג אברהם לראשונה במחזור הסיפורים כבעל רלוונטיות גם בשדה מדיני זה. מגמת הסיפור להכניס את אברהם לזירת ההתרחשות המדינית-צבאית, ובסיפור זה הופך אברהם להיות קול מדיני לגיטימי לצד מלכים אחרים. אברהם מקבל את זכותו על הארץ דווקא בסיפור זה. לשם הבלטת הדבר הוא מוצג בסיפור כמדינאי ולוחם.

ג – "ומניין שנעשה אברהם מלך? שנאמר "אל עמק שווה הוא עמק המלך". מה הוא "עמק שווה עמק המלך"? שהשווה הכל ונטלו עצה וקיצצו ארזים ועשו כיסא והושיבוהו מלך עליהם (במדבר רבה ט"ו י"ד). ניסוח זה אולי קיצוני אך רוח הדברים נראית סבירה - אברהם הפך בסיפור זה לדמות מדינית פוליטית שגם היושבים בארץ החלו להתייחס אליה כאל כזאת.

הדבר המשותף והמפתיע לכל שלושת חלקי הסיפור הוא היעדרות פעילות גלויה של ה'. ה"חלל הספרותי" שנוצר מתמלא בסיפור בדמותו של אברהם עצמו, שלפתע הופך להיות איש מעשה, איש צבא, וחשוב מכל זאת איש פוליטי, שבא במגע עם מלכי קדם. בסיפור זה הופך אברהם להיות חלק מהמפה הפוליטית של ארץ כנען בתקופה

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

הקדומה. עד כה היה התנהלותו כשל אדם פרטי שה' הגן עליו, ואילו כעת נכנס אברהם למגרש המשחקים של הדמויות הציבוריות שפועלות בארץ. אברהם קונה לראשונה את זכותו על הארץ כמדינאי שפועל מתוקף אחריות, ולא רק כזכאי לברכת ה'. ככזה ידו על העליונה גם בניהול המערכה המדינית, דבר שבא לידי ביטוי ביחסו השונה לשני המלכים. הוא דוחה את אלו שהם "רעים וחטאים לה'", ואימץ את זה שהכיר באל עליון שברא שמים וארץ. מסתבר שגם אברהם נדרש לפעילות צבאית מדינית על מנת להיות ראוי לנחול את הארץ. לא יפלא אפוא אם בפרק הבא יזכה אברהם לכרות ברית עם ה' על ירושת הארץ.

3

(יונתן גרוסמן, אברהם, עמ' 72-94)

קאסוטו –

פרק זה נבדל משאר הפרקים השייכים לחייו של אברהם באופיו הצבאי המובהק. מרכזו של העניין אינו אלא אברהם ומה ששייך לאברהם. כל העניין וכל פרטיו לא נאמרו אלא כדי לסמכם לאברהם ולמשפחתו, בהתאם לשיטה של "מעשי אבות סימן לבנים". יש הקבלה מעניינת בין מסע המלחמה של מלכי המזרח למה שמספרת המסורת בדברים א'-ג' על מעשיהם וכיבושיהם של בני ישראל בימי משה. גם שם נסעו בדרך זו ממש אלא בכיוון ההפוך. כנראה התכוון הכתוב בהקבלה לרמז לעניין שהוא חשוב לקיומו של עם ישראל. מלכי המזרח כבשו להם לרגל ניצחונותיהם את כל ארצות העמים הנזכרים בפרשה, ואברהם שניצח את המלכים האלה לאחר ניצחונותיהם רכש על ידי ניצחונו לו ולזרעו את כל זכויות הקניין שהיו בידם. מתוך כך כבר הייתה קבועה ועומדת בידי אברהם מעין זכות היסטורית לקניין אותן הארצות בעבר הירדן שבני ישראל כבשו אותן אח"כ בידי משה, וגם זכות היסטורית של ריבונות לכל הפחות על ארצות אדום ועמון ומואב. עם ניצחונו רכש לו אברהם את הזכות לקניין הארץ מגבולה הדרומי - קדש ואיל פארן, ועד גבולה הצפוני דן. עוד רדף אברהם אחריהם עד משמאל לדמשק, רמז להיקף הגבולות האידיאליים של הארץ שהושגו בימי דוד. כללו של דבר - הכתוב משתמש כאן בזיכרונות קדומים לשם תכליתו העיקרית של הספר והוא מנסח את סיפורו בצורה שיש בה כדי להוכיח שמלבד הזכות האלוהית לקניין הארץ, המיוסדת על הייעודים שניתנו מפי האלוהים לאבות, יש לו לישראל גם זכות היסטורית המיוסדת על כוח זרועו של אבי האומה.

בפסקת מלכי צדק יש לראות רמז לשלושה דברים: לכניעת ירושלים לפני בני ישראל שהיא גולת הכותרת של כיבוש הארץ; לקדושתו המיוחדת של המקום, שאף הנוכחים לא יכלו לעבוד שם אלא את העליון שבאלוהים המזדהה עם ה' אלוהי ישראל; לקביעת המעשרות לטובת הכהונה שבירושלים.

(מעניין שקאסוטו מחלק את הפרק אמנם לשני חלקים כמו שראינו אצל הרב סמט, ועם זאת מייחד מקום לפסקת מלכיצדק בפני עצמה. קאסוטו, אנציקלופדיה מקראית ערך "בראשית", עמודות 327-330).

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

הרב יואל בן-נון:

הקשר בין בראשית י"ד לדברים א'-ג'. פרשיית מסע המלכים מסבירה את מסע ישראל והלכות הכיבוש של האזור. זכויות משפחת אברהם באזור מעצם היות אברהם כובש האזור ומנצח המלכים. תשתית היסטורית לזכויות אברהם ומשפחתו בעבר הירדן המזרחי. לפני "ברית בין הבתרים". למה התורה מספרת על מסע המלכים? "אחר הדברים האלה" (בראשית ט"ו). אי אפשר ללמוד את "ברית בין הבתרים" בלי הפרק שלפניו. (פרקי האבות, הרב יואל בן נון, תבונות, עמ' 64-54)